

SON VERGİLERİN SOSYAL YÖNÜ

Aydın AHISKA

Mâlî Müşavir

Sözlerime başlarken hepinizi saygı ve sevgiyle selâmlarım. Bana burada konuşma fırsatı veren, İktisat ve İctimaiyat Enstitüsü yöneticilerine teşekkür ederim.

“Son vergiler” ibaresiyle ne kastediliyor? Vergi konusu neden birden bire böyle ön plâna geçti? Meselenin tarihçesine kısa bir göz atmakta fayda var.

Hatırlayacağınız gibi son üç yıldır, yâni 1970 yılından bu yana bütçe denklliğini sağlamak üzere, Meclise yeni vergi kanunları sevk edilmesi mutad hale gelmiştir. Zira artan devlet masraflarının mevcut vergilerdeki konjonktürel büyümeyle karşılanması mümkün olamamaktadır.

Bunun fikrimizce başlıca iki önemli nedeni vardır.

- 1 — Devlet masrafları artış hızı milli gelirdeki artış hızından yüksektir. Yâni Devlet her yıl milli gelirden daha büyük bir kısmı vergi olarak almaktadır. Kısaca global vergi yükü bilerek ve istenerek arttırılmaktadır.
- 2 — Vergi sistemimizin kısmen demode oluşu ve daha önemlisi müessir uygulanamaması nedeniyle vergi gelirlerindeki artış ancak yeni vergi konuları bulmak veya nisbetleri yükseltmek gibi zorlamalarla sağlanabilmektedir.

Yukarıdaki iki neden fikrimce aynı derecede varittir.

Maliye Bakanlığının neşrettiği gelir bültenlerindeki rakamlara göre 1965 - 1970 devresinde, Genel Devlet Bütçesindeki vergi gelirleri toplam % 123 artış gösterdiği halde aynı dönemde G.S.M.H. sadece % 84 çoğalmıştır.

Kısaca bu devre zarfında global vergi yükünde önemli bir yükselme olmuştur. Bu yükseliş kendini bilhassa 1971'de sıçrama şeklinde göstermektedir. Bunun da sebebi Kamu personelinin yıllardır frenlenen zam taleplerinin 1971 yılı başında topluca ve % 100'e ulaşan nisbetler halinde karşılanmasıdır. Halbuki ekonominin diğer kesimleri meselâ işçiler çok daha önceden gelişmedeki paylarını almaya başlamışlardı. Personel kanunu uygulamasını tartışacak değilim. Kamu personelinin bu artışa hak kazandığı muhakkaktı. Yapılabilecek yegâne tenkit bu kanunun kamu personeli arasında fonksiyonlara ve çalışma verimine göre yeterli ayırım yapmayışıdır.

VERGİ SİSTEMİMİZ VE UYGULANIŞI

Vergi gelirlerindeki artışın kendiliğinden olamayışı ise sistemin ve bilhassa uygulamanın zaafından ileri gelmektedir. Birkaç örnek verilebilir :

i — En son 1936'da yapılan genel tahrirle tesbit edilen kıymet ve iratlara misiller tatbik edilerek tarhedilen bina ve arazi vergileri bazı halde gülcünç denebilecek sonuçlar vermekteydi. Meselâ rayiç değeri 4 milyon lira olan bir arsanın yıllık vergisi bunun yüzbinde biri olan 40 TL. civarında olabiliyordu.

ii — Gider vergilerimiz, uygulamadaki güçlükler nedeniyle sadece ilk istihsal maddelerinin ve bazı mamûllerin fabrika teslim fiatları üzerinden almıyordu. Dolayısıyla hem konu ve hem de matrah olarak (top-tan ve perakende satış safhasının vergi dışında kalması nedeniyle) kısıtlanmış durumdaydı.

iii — Bir kısım hizmet sektörleri meselâ karayollarında kamyon ve otobüslere yapılan ulaştırma hizmetleri her geçen gün artan bir önem kazandığı halde Gider Vergisi kapsamına alınmamıştı.

Buna mukabil bu konuda bankalar hakkında daha rijit davranılıyor ve herhangi bir hizmet karakteri taşımayan banka muameleleri de (meselâ iştirak gelirleri) gider vergisi kapsamı içine almıyordu. Burada banka muamelelerinin tarifindeki güçlük kadar, fiskal gayenin de rol oynadığı muhakkaktır. Halbuki ticarî bankaların sanayi teşebbüslerine iştiraki kalkınmamız yönünden hayattı derecede faydalı sonuçlar doğurabilecek bir yol olabilirdi.

iv — Gelir Vergisi alanında, bazı gelir unsurlarının kavranmasını güçleştiren (meselâ ziraî kazançlar sermaye değer artış kazançları gibi) bünyevî eksikliklere ilâveten esas problem uygulamadaki yetersizlikten doğmaktaydı. Yâni kanun vaz'mın vergi alma arzusu kâğıt üzerinde kayıyor, Devlet hazinesine efektif bir katkı haline dönüşmüyordu.

Bu son nokta, yâni vergi yükünün bir kısım mükelleflerce keyfî şekilde ve kolayca ayarlanabilmesi fiskal mahzuru dışında önemli bir adaletsizliği de beraber taşımaktadır.

Zira büyük şirketler ve bankalar gibi müesseseseleşmiş kuruluşların ve vergisini stopaj suretiyle ödeyen hizmet erbabının bu imkâna sahip olmayışları vergiyi ödeyenden almak gibi garip ve ilkel bir sonuç doğurmaktadır.

Bu da bütün vatandaşların iktidarları ölçüsünde Devlet masraflarına iştiraki prensibine aykırı düşmektedir.

Biraz önce Global vergi yükünün yıldan yıla yükseldiğini belirtmiştik. Vergi uygulamaları hakkında söylediklerimiz, ilk bakışta bu sonuçla tezat halinde görülebilir. Ancak Global yükün artışı bunun bütün mükellef grupları için aynı ölçüde varit olduğunu göstermez. Aslında toplam vergi yükünün artışı yukarıda mevcudiyetine işaret ettiğimiz ve biraz sonra rakamlarla teyide çalışacağımız adaletsizliği çok daha bariz hale getirmektedir.

Vergi ziyana ait birkaç mütalâa :

Gelir Vergisi alanındaki vergi kayıplarının mevcudiyeti ötedenberi bilinen bir busustur. Fakat her nedense problem uzun vadeli ve rasyonel şekilde ele alınmamaktadır. Kaçınılan vergilerin miktarı hakkındaki tahminler de çeşitlidir. Kimisi bunun milyarlarca lirayı bulduğunu, kimisi de abartıldığı kadar olmadığını görüşündedir.

Fikrimizce bu problem ciddi bir araştırma konusu yapılırsa, vergi ziyayı gerçeğe yakın şekilde hesaplanabilir. Çok basit bir tahlil şu sonuçları ortaya koymaktadır.

1 — Ülkemizde beyannameli mükellef başma ödenen vasatî vergi çok düşüktür. Meselâ 1969'da 4875 TL'dir. Bunun tekabül ettiği vasatî gelir 17.831 TL. yâni ayda 1500 TL'dan ibarettir.

i — Yıllık beyannameye tâbi olmak için ticarî veya işyeri açarak meslekî bir faaliyette bulunmak veya diğer gelir unsurları yönünden istisna barajlarını aşmak gerektiği,

ü — Yukarıdaki gelirin yaklaşık 4-5 kişilik bir aileye ait olduğu, yâni fert başına geliri ifade etmediği düşünülürse beyannameli mükelleflerce ödenen vasatı verginin Türkiye şartlarına göre dahi çok düşük bulunduğu anlaşılır.

2 — Beyannameli mükelleflerin beyan ettikleri gelirlere ve ödedikleri vergilere göre gruplandırılması halinde sonuçlar daha mânalı bir şekil almaktadır :

1969 yılında :

130 bin mükellef yıllık 2 bin TL. gelir ve 302 TL. vergi

112 bin mükellef yıllık 4 bin TL. gelir ve 426 TL. vergi

116 bin mükellef yıllık 7 bin TL. gelir ve 927 TL. vergi

ödemişlerdir.

Yukarıda gösterdiğimiz üç gruba dahil mükellef sayısı 358 bindir. Bu rakam aynı yılda beyannameye tâbi toplam mükellef sayısının % 70 ini ifade ediyor. Buna mukabil ödedikleri vergi 200 milyon liranın altındadır ve beyan suretiyle alınan toplam gelir vergisinin yaklaşık % 7'sine tekabül etmektedir. Yâni beyannameli mükelleflerin % 70'si, yine beyan suretiyle alınan verginin % 7'sini ödüyor. Eğer bu mukayese aynı yıla ait Gelir Vergisi toplamına göre yapılırsa nisbet % 3,5'a düşmektedir.

Hani insanın şaka yollu şu teklifte bulunacağı geliyor : Sözü edilen 358 bin mükellefin vergi kapsamı dışına çıkarılması vergi dairelerinin işlerini % 70 azaltacağına göre, Maliye için sonuçta daha kârlı olabilir. Üstelik işlerin azalması diğer mükelleflere daha çok zaman ayrılabilmesini sağlayacak ve bunlardan daha iyi vergi alınmasına imkân verecektir.

3 — Gelir Vergisinin beyanname türlerine göre bölünüşü ortaya şu gerçeği çıkarmaktadır. Verginin yaklaşık % 56'sı muhtasar beyannameler üzerinden alınmaktadır. Ve keza 1969'da kamu personeli ücretleri üzerinden alınan vergi ziraî gelir vergisinin 13 katına ulaşmaktadır. Personel kanunu uygulamasından sonra, fikrimce bu nisbetsizlik daha da bariz bir hal almış bulunacaktır.

1972 yılı bütçe çalışmaları dolayısıyla neşredilen Millî Bütçe Tahmin raporuna göre, 1971 yılında ücretler üzerinden stopaj suretiyle alınan gelir vergisi % 80 artarken, diğer kazanç ve iratlardan alınan vergi artışı % 17 civarında olmuştur.

Bu da evvelce belirttiğimiz kamu personeli ücret artışlarıyla yakından ilgilidir. Önemli olan ücret vergilerinin artışı değil (çünkü bu sadece bir cepten bir cebe transferdir) diğer gelir unsurlarına ait verginin yeterli şekilde artmayışıdır. Yukarıdaki % 17 nisbetini fiat yükselişleriyle birlikte düşünmek gerekir.

4 — Dikkati çeken diğer bir hususta Gelir Vergisinin bölgesel dağılımındaki nisbetsizliktir. Şöyle ki, 1969'da İstanbul, Ankara ve İzmir illeri beyana dayanan vergilerin % 72'sini, geri kalan 64 il ise % 28'ini ödemişlerdir. Bu sadece bölgesel gelişme farklarına bağlanamaz.

Meselâ, Adana ilinin ödediği beyana dayanan vergi toplam verginin % 2,3'üne tekabül etmektedir. Halbuki bu nisbet meselâ Bursa ilinde % 3,2'dir. Adana iline ait verginin Bursa'dan dahi düşük olması gerçekten ilginçtir.

Şayet evvelce zikredilen üç ile, Bursa, Adana ve Eskişehir illeri de katılırsa toplam gelir vergisinin % 80'ine ulaşılmaktadır.

Yukarıdaki rakamlar vergi uygulamasının, büyük merkezlerden uzaklaştıkça, ve özellikle bazı bölgelerde oldukça zayıf olduğunu doğrulamaktadır.

5 — Hızla geliştiğine şüphe olmayan bazı illere ait vasatî verginin yıldan yıla geriye gitmesi üzerinde durulması gereken diğer bir nokta teşkil eder.

Meselâ İzmir ilinde,

1963'de 26 bin mükellef 104 milyon vergi ödemişken 1966'da 31 bin mükellef 118 milyon ödemişler ve mükellef başına vasatî vergi 4020 TL.'dan 3804 liraya inmiştir. Üstelik bu olay mükellefiyete yeni girenlerin vasatîyi düşürmesiyle de açıklanamaz. Zira rakamlar mükellef sayısında, sonucu bu ölçüde etkileyecek derecede artış olmadığını göstermektedir. Mevcut mükelleflerde hiç mi gelir artışı olmamıştır? Sadece fiat yükselişlerinin sun'î şişkinliği nazara alınsa durumun gerçekte daha kritik bir gerilemeyi ifade ettiği anlaşılır.

Hasılı, Gelir Vergisi alanında mevcudiyetini ifadeye çalıştığımız vergi kayıpları her bütçe yılında yeni vergi konuları araştırılmasına ve ya nisbet artışlarına yol açmıştır.

HANGİ VERGİLER DEĞİŞTİRİLİYOR?

Son vergi tedbirlerinin sosyal yönünü tartışmadan önce 1972 bütçesiyle ilgili olarak yapılması düşünülen değişikliklerin kısa bir envanterini yapmakta fayda görüyorum.

Gerçekte değişiklikler, tasarı halinde olanlar da nazara alınırca, sandığından çok daha geniş bir sahayı kapsamaktadır.

- i - Gelir Vergisi : Bütünüyle ele alınmakta ve değiştirilmek istenmektedir.
- ii - Kurumlar Vergisi : Bütünüyle değiştiriliyor.
- iii - Gider Vergisi : Bu sene yapılacak değişiklikler dışında yakın bir tarihte katma değer vergisi sistemine geçileceği söyleniyor.
- iv - Malî Denge Ver. : Tasarruf bonusu ismi altında bir kısım gelirlerden alınan mecburî tasarruflar yeni bir isim altında vergiye dönüştürülmektedir.
- v - İşletme Vergisi : Evvelce çok belirli mal ve hizmetler üzerinden alınan vergi, gıda maddeleri dışında, bütün mallara teşmil edilmek isteniyor.
- iv - Emlâk Vergisi : Gerçekte 1971 Bütçesi için çıkarılan bu kanunun uygulanışı bilindiği gibi bazı sebeplerle bir yıl geriye bırakılmıştı. Şimdi bir kısım değişikliklerle uygulama alanına konuluyor.
- vii - Emlâk Alım Verg. : Bazı hükümleri değişiyor.
- viii - Gayrimenkul değer artış vergisi : Bilindiği gibi, bu vergi de tıpkı Emlâk Vergisi gibi 1971 bütçesi için çıkarılmıştı. Ancak uygulamadaki tereddütler bir türlü giderilemedi. Şimdilik sadece E.A.V.'ne % 3'lük bir ilâve şeklinde uygulanıyor. Ancak Maliye Bakanlığı bunu tam bir vergi haline getirmekte ısrarlı görünüyor. Konu muhtemelen Gelir Vergisi içinde çözülecektir.

Bunlar dışında, taşıt alım vergisi, Belediye Gelirleri, Damga Vergisi ve harçlar gibi vergi kanunları ve daha önemlisi Vergi Usul Kanunu, Vergi Mahkemeleri Kanunları gibi usule müteallik kanunlar değiştirilme- te veya yeniden vaz'edilmek istenmektedir.

Bu vergilerin tümünü birden burada inceleme konusu yapmak im- kânsızdır. Üstelik birçok konuda tasarlanan değişikliğin mahiyet ve kapsamı da belli değildir. Maliye Bakanlığı vergilerle ilgili çalışmalarını çok defa büyük bir gizlilik içinde yürütmektedir. Edindiğimiz bilgiler daha çok neşredilen teknik inceleme raporlarına, basma intikâl eden ha- vadis ve beyanlara dayanmaktadır. Sadece bazı konularda tedbirler ta- sarı haline getirilmiş olup T.B.M.M.'de müzakere safhasındadır.

İşte bu nedenlerle, konuşmamızda sadece Gelir ve Kurumlar Vergi- si değişiklikleri üzerinde durmayı uygun buluyoruz. Bununla beraber, Malî Denge ve İşletme Vergileri hakkındaki umumî kanaatimizi de be- lirtmeye çalışacağız.

Son tedbirlerde, sosyal amaçlara ne kadar yer verilmiştir :

Bu araştırmaya Gelir ve Kurumlar Vergileri yönünden ayrı ayrı gi- rişmeden evvel tedbirlerin bütünüyle ilgili genel bir değerlendirme yap- mak istiyoruz.

Fikrimizce tedbirler kül halinde ele alındığında bunların belirli bir sosyal politikanın ana hedeflerine göre hazırlanmış birbirini tamamlayan, ahenkli tedbirler olduğu söylenemez. Ashında tek tek vergiler içerisine sosyal amaçlarla serpiştirilmiş önemli hükümler bulunmasına rağmen bu yargımız değişmemektedir.

Bu sonuca varırken dayandığımız, gerekçeler, şunlardır :

i — Gerek sayın Maliye Bakanının beyanatından, gerekse 1972 Mil- lî Bütçe tahmin raporundaki ifadelerden anlaşıldığına göre, normal ge- lir artışları dışında, alınan tedbirlerle sağlanacağı umulan munzam ge- lir artışının en büyük kısmı, piyasa ekonomisi içerisinde inikâs edeceği şüphesiz olan vasıtalı vergilerden ve randıman vergilerinden gelmek- tedir.

Bu vergilerin inikâs şartları ve çeşitli sosyal etkileri, önceden alma- cak tedbirlerle düzenlenemeyeceğine göre tedbirlere hâkim olan belli bir sosyal politikadan bahsetmek güçtür.

ii — Şahsî vergi verme gücünü doğrudan doğruya kavrayan Gelir Vergisi alanındaki iyileştirmelerin, yurttaşların iktidarları ölçüsünde vergi ödemelerini sağlayacak ve evvelce mükellef grupları arasında varolduğuna işaret ettiğimiz adaletsizliği giderecek ölçüde olmadığı görüşündeyiz. Nitekim 1972 bülçesinde Gelir Vergisi alanında beklenen münzam artık sadece 130 milyon liradır.

iii — Tasarruf bonolarının vergiye çevrilmesi herhangi bir sosyal politikayla izahı imkânsız ve sadece fiskal amaçla alınmış bir tedbir niteliğindedir. Üstelik vergi yüküne yapacağı tesir itibariyle de antisosyal bir karakter taşımaktadır. Malî denge vergisi Gelir Vergisiyle hemen aynı matrahlar üzerinden alınacağına göre (ücretler için tanınan ayda 1.200.— TL'lik istisna hariç) gerçekte Gelir Vergisine bir zam mahiyetindedir.

Vergi nisbeti % 3 olmasına rağmen vergi yüküne tesiri tahmin edilenden daha yüksektir.

Aşağıdaki rakamlar bu hususu teyid etmektedir. 1972 bütçe tahmin raporuna göre Gelir Vergisinden 11,5 milyar lira Malî denge vergisinden ise 3 milyar lira hasılat beklenmektedir. 3 milyar liralık tahmin % 8 nisbetine dayandığına göre, şimdi kabul edilen % 3 nisbetinden yaklaşık 1,2 milyar lira sağlanacaktır. Ücret istisnaları yüzünden bu rakam biraz düşebilir. Ancak bu vergiden Gelir Vergisinin % 10'una eşit bir randıman beklenmektedir. Bunun anlamı global Gelir Vergisi yükününün % 10 artmasıdır.

Bununla beraber alt gelir dilimlerinde Malî dengenin getireceği munzam yük her halde daha büyük nisbetlere ulaşacaktır. Meselâ vasatî Gelir Vergisi % 20 olan bir matrahtan alınacak tek nisbetli % 3 verginin, toplam vergi yüküne tesiri % 15'tir. Eğer bir kısım indirimlerle % 10 Gelir Vergisi ödemesi gereken daha küçük bir gelir dilimi mevzu bahis ise, Malî denge vergisinin tesiri ile Gelir Vergisi üçte bir ölçüsünde ağırlaşmış bulunacaktır.

Bu noktada ücretliler aleyhine bir faktör de Malî Denge vergi uygulamasının onlar için derhal, beyannameli mükellefler içinse mart 1973'te başlamasıdır.

iv — İşletme Vergisinin Gıda Maddeleri dışında hemen bütün malların perakende satışına ve geniş bir hizmet grubuna yayılması, gerçekte bu vergiye bir istihlâk vergisi karakterini vermektedir. Bu nedenle sosyal açıdan savunulması kolay değildir. Ancak bu vergi iddia edildiği gibi faturasız satışları önlemek suretiyle Gelir Vergisinde emniyeti sağlayacaksa, bir dereceye kadar mazûr görülebilir.

Ancak vergisiz satışta alıcı ve satıcının menfaatlerinin birleşmesi ve verginin üretimden satışa kadar devam eden faaliyetlerin sadece son safhasını kapsamaması, oto kontrol yönünden zayıf kalmasına yol açmaktadır.

v — Son vergi tedbirlerinin bariz bir özelliği, mükelleflerin vergiden kaçınma gayesiyle istismar ettiği veya edebilecekleri farzolunan boşlukların genel ve rijit kurullarla kapatılmasına çalışılmış olmasıdır. Böylece de kurunun yanında yaşın yanmasına bile bile rıza gösterilmiş ve evvelce sosyal ilkelere dayanarak konulan birçok muafiyet ve istisna hükmü kaldırılmış veya değiştirilmiştir.

İşte bu gerekçelerle son vergi tedbirlerinin sosyal yönünü oldukça zayıf buluyoruz. Bununla beraber vergi tasarıları tek tek ele alındığında, sosyal amaçlara hizmet edecek bazı esaslara rastlandığı da muhakkaktır. Bundan sonraki kısımlarda elimizdeki bilgilere istinaden Gelir ve Kurumlar vergilerindeki lehte ve aleyhteki değişiklikler ortaya konmaya çalışılacaktır.

GELİR VERGİSİ

Gelir Vergisi konusunda ortada resmî bir tasarı henüz yoktur. Ancak değişikliklerin ana çizgileri, basına intikâl eden bilgilerden, neşredilen teknik raporlardan ve sorumlu kişilerin beyanatlarından hemen hemen ortaya çıkmış durumdadır.

1 — En önemli değişikliklerden biri esas tarifenin yeniden tanzimidir. Bugün % 60 olan üst sınırın aşıp aşılmıyacağı belli olmamakla beraber, tarifedeki gelir dilimleri yelpazesinin açılacağına müterakkiyet eğrisinin daha eğik bir hale getirileceğine muhakkak gözüyle bakılmaktadır. Bu gerçekleşirse alt gelir dilimlerindeki vergi kısmen hafifleyecektir.

Bu hafifleme, ne ölçüde olursa olsun, bilhassa hizmet erbabı için önem taşımaktadır.

Tarife yelpazesinin açılması üzerinde çok durulmuş bir konudur. Enflasyonun etkisiyle paranın satılma gücündeki azalma mevcut tarifeyi kendiliğinden daha dik hale getirmektedir. Nitekim Memleketimizde de zaman zaman bazı düzeltmeler yapılmıştır. 1950'de yürürlüğe giren Gelir Vergisi Kanununda % 35 olan üst vergi sınırına 100.000 TL.'da ulaşıyordu. 1960'da kabul edilen 193 sayılı kanunda 500.000 TL.'da % 60'a

ulaşan bir müterakkiyet vardı. 1963 yılında 1 milyon lirada % 60'a varan bir tarife kabul edildi.

Ancak burada matematiksel bir gerçeği belirtmeyi zaruri sayıyoruz. Eğer yelpazenin açılışı, aynı zamanda üst müterakkiyet haddinin yükseltilmesiyle birlikte olursa, belirli bir gelir kademesinin vergisi, pek değişmiyecektir. Zira Vergi nisbetinin her artışı aslında yelpazenin de açılmasını zaruri olarak gerektirecektir. Enflasyonun etkisi ise, ancak nisbetler sabit tutularak, dilimler genişletilirse giderilebilir.

2 — Gelir Vergisi alanında tasarlanan ikinci önemli iyileştirme, diskriminasyon nazariyesinin uygulanışı ile ilgilidir. Bugüne kadar aslında tersine bir diskriminasyona tabi tutulan ücret gelirleri için % 16 mertebesinde götürü bir indirim kabulü düşünülmektedir. Bu indirim, halén günde 5.— TL. ayda 150 TL. yılda 1800 TL. olan özel indirimin yerini alacaktır. Yeni götürü gider indiriminin günde 10, ayda 300 yılda 3600 TL.'dan az olamayacağı da ayrıca derpiş edilmiştir.

Getirilmesi düşünülen hükmün önemi sadece miktarların arttırılmasından ibaret değildir. Bilindiği gibi 1968 yılından bu yana gerek en az geçim indirimleri gerekse özel indirim için istisnanın vergisinin, gelirin vergisinden mahsubu yoluna gidilmiştir. Bu usul bilhassa orta ve üst kademe için istisnanın etkisini önemli şekilde azaltıyordu. % 10 götürü gider ise bir matrah indirimidir ve hafifletici etkisi çok daha önemli olacaktır.

3 — En az geçim indirimine ilâveten yaşlılar ve sakatlar için özel indirimler uygulanması tasarlanmaktadır. Bu ikinci Grup indirimler geçim indiriminin belirli nisbetlerde arttırılması suretiyle tatbik edilecektir. Mamafih elimizdeki bazı bilgiler temel indirim hadlerinin bu günden pek farklı şekilde teklif edilmediğini göstermektedir ve ayrıca verginin vergiden mahsubu sistemi bunlar için muhafaza olunmaktadır.

4 — Bir kısım kişisel giderlerin yıllık beyana tabi gelirden düşülmesi kabul edilmek isteniyor. Bunlar başlıca iki grupta toplanabilir.

i — Tedavi, ilâç, doğum gibi sağlıkla ilgili özel harcamaların, yıllık gelirin % 10'unu aşmayan kısmı beyan edilen gelirden düşülebilecektir.

ii — Özel mesken için ödenen kiranın % 10'u toplam gelirden indirebilecektir. Bilindiği gibi buna benzeyen bir imkân sadece Gayrîmenkûl sermaye iratları için vardır. Yapılmak istenen, bu hükmün kaldırılarak kiranın % 10'unun bütün mükelleflerce beyan edilen gelirden düşülmesidir. Bu tedbirde amacın sosyal olduğu kadar gayrî menkûl ser-

maye iratları için oto kontrol usulünün getirilmesi olduğu da muhakkaktır. Bununla beraber kendi mülkünde oturanlar aleyhine meydana gelecek farklılık nazara alınmamıştır.

5 — Yüksek ücret hadleri için yıllık beyanname usulü zorunlu hale getirilmektedir.

Buradaki gerekçe, birkaç yerden ücret alanların müterakkiyetten istifade etmelerini önlemektir.

Aslında sınırlı bir mükellef zümresini ilgilendiren ve sağhyacağı fiskal fayda gerçekten önemsiz olan bu değişiklik doğuracağı sonuçlar yönünden tartışılmaya oldukça müsaittir.

6 — Gayrimenkûl sermaye iratlarında bugünkü rayiçlere göre asgari % 10 emsâl kira tatbikatı getirilmek istenmektedir. Emsâl kira tatbikatı mer'i kanunda irada kıyasen yapılmaktadır.

Emlâk Vergisi kanunuyla bütün binalarda rayiç bedeller vergi değeri olarak tesbit edilecektir.

Türkiyede bugünkü rayicine göre % 10 kira getirebilen mülk çok azdır. Bu şekildeki bir nisbeti emsâl kabul edip, beyan edilecek iradın bundan aşağı olamayacağı hükme bağlamak, neticede, kazanılmamış gelirler üzerinden vergi ödenmesine yol açacaktır.

7 — Vergi kesintisine ait hüküm yeniden düzenlenmiş, hem vergi kesmek zorunda olanlar ve hem de tevkifata tabî gelirler yönünden genişletilmiştir. Stopaj sisteminin sağladığı kolaylık ve emniyet nazara alınarak genişletilmesine prensip olarak taraftar bulunmakla beraber, tasarıdaki hüküm bu haliyle önemli mahzurlar taşımaktadır. Şöyleki:

Menkûl sermaye iratlarında (sadece kurum vergisi ödenmiş kâr payları hariç) vergi kesintisi % 30 olarak tesbit edilmiştir. Üstelik hamiline yazılı menkûl kıymet gelirlerinde nisbetin % 50 olması düşünülmektedir. Bu hükmün gelirini kötü niyetle gizleyen Mükellefler için ihdas edildiği anlaşılmaktadır. Bununla beraber bu sistem küçük gelir kademelerinde vergi yükünü anormal şekilde ağılaştıracak ve sermaye piyasası kuruluş şansını ilelebet ortadan kaldıracaktır.

Kiralarda stopaj sistemi ihdas edilmektedir. Düşünülen nisbet % 30'dur. Ancak hiçbir sınır veya tahdit konulmamıştır. Meselâ 4000.— TL. yıllık kira bile % 30 stopaja tabidir. Halbuki bu rakam istisna sınırları içinde kalmaktadır.

Buna mukabil meselâ Zirafî kazançlar alanında uygulanması bızce mümkün olan stopaj sistemine iltifat edilmemiştir.

KURUMLAR VERGİSİ

Kurumlar Vergisinde yapılması düşünölen değişiklikler Gelir Vergisinden daha radikaldir. Verginin mevzuu, muafiyet ve istisnalar, vergi nisbeti gibi temel birçok noktada önemli ölçüde farklı hükümler getirilmektedir. Ancak bu vergi daha çok ekonomik hayatı ilgilendiren bir vergidir. Olsa olsa düşünölen değişikliklerin endirekt sosyal etkilerinden bahsedilebilir. Nitekim Kurum Vergisi nisbetlerindeki artışın

- i — fiatlara
- ii — Yatırımlara ve dolayısıyla istihdam hacmine
- iii — Sermaye piyasasının kuruluşuna

yapacağı menfi etkiler ileri sürülebilir. Ancak yukarıdaki konuların bu ölçüde sınırlı bir konuşmaya sığdırılması mümkün değildir. Biz burada Kurumlar Vergisi alanında yapılmak istenen değişikliklerden sosyal hayatı doğrudan doğruya ilgilendiren ikisine temas etmek istiyoruz.

1. Bugün dernek ve vakıfların sadece iktisadî işletmeleri vergi şumulüne girerken, bunların,

- Kira gelirleri,
- Aldıkları temettüleri,
- Aldıkları faizler de vergi şumulüne alınmıştır.

Sadece alman teberru ve bağışların hariç tutulacağı anlaşılıyor. Üstelik sağlanan gelirlerden düşülecek masraflar da belirtilmemiştir. İdari masraflardan hisse verilmediği veya Sigorta Sandıklarında teknik ihtiyatlar ve ödenen tazminatlar düşölmediği takdirde, sağlanan brüt gelirlerin % 50'si vergiye gidecek demektir.

Yabancı ölkelerde dernek ve vakıfların bu tip gelirleri daha mutedil vergiye tabidir .(Meselâ Yunanistan)

Bu vergilemeden hemen hiçbir dernek veya vakıf hariç olmayacaktır. (903 sayılı kanuna göre vergi muafiyeti tanınan vakıflar dahil) Zira Özel Kanunlarla verilen bütün muafiyetler kaldırılmaktadır.

Kurumlar Vergisi Tasarısının genel olarak, evvelce verilmiş batan muafiyetleri kaldırma temayülünde olduğu söylenebilir. Kızıl'ay'm işletmeleri, spor klüpleri, bütün dernek lokalleri bütün emekli sandıkları (T. C. Emekli Sandığı ve Sosyal Sigorta Kurumu hariç) vergi şumulüne sokulmak istenmektedir.

Ülkemizde, bilhassa son yıllarda dernek ve vakıf sayılarının çok arttığını, bunların tamamının vergi dışında tutulmasının verginin genellik prensibine aykırı düştüğünü kabul etmekle beraber, hiçbir ayırım yapmadan hepsinin vergi şumulüne sokulmasını da haklı görmek imkânsızdır.

Devlete düşen âmme hizmetlerinde bir veya bir kaçını hiçbir Özel karşılık beklemeden ifa eden, tarihi gelişimleri içinde kamuya yararlı olduklarını isbat etmiş dernek veya vakıfları yine de Kurum Vergisinden istisna etmek herhalde isabetli olacaktır.

2 — Bu konuda aynı derecede önemli olan bir husus, dernek ve vakıflara yapılacak bağışların yeniden 20.000.— TL.'lık hadde sokulmasıdır. Halbuki evvelce vergi muafiyeti tanınan vakıflara, kurum kazancının % 5'ine kadar bağış yapılıyordu. Üniversitelere yapılan bağışlar bu hadlere girmiyordu. Şimdi hepsi kaldırılmak istenmektedir.

Buna mukabil şahsî gelirlerden yapılan bu tip bağışlar, bu gün de muhafaza edilmektedir. Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefleri arasındaki bu tefriki anlamak çok güçtür. Üstelik yıllarca önceki para değerine göre tesbit edilen 20.000.— TL.'lık had bugün anlamını kaybetmiştir. Şirketlerin bağışlarıyla ilgili bu tahdit bir çok hayırlı teşebbüsü köstekliyecektir.

Netice olarak bu konuda aşağıdaki hususlar bilhassa önem taşımaktadır.

- Bütün dernek veya vakıflar aynı kategoriye dahil edilmemeli tiz bir ayırımla bir kısmı vergi dışında tutulmalıdır.
- Dernek veya vakıflardan tam vergi alınmamalı vergi nisbeti yabancı ülkelerdeki gibi daha makûl hadlerde tesbit olunmalıdır.
- Dernek veya vakfın gelirin elde edilmesi veya malların idaresine ait masraflarının düşülmesi kabul edilmelidir.
- Sigorta sandığı şeklinde çalışan derneklerin plâsman gelirlerinden, deruhte ettikleri riskler düşülmelidir.
- Bağışların masrafa geçmesi noktasından kurumlarla şahıslar arasındaki farklılık kaldırılmalıdır.

